

Paweł Pryt¹

Losy eks-powstańca Mariana Dubieckiego i jego aktywność naukowa w czasie pobytu w głębi Imperium Rosyjskiego (1864–1883)

Streszczenie

Marian Dubiecki podczas powstania styczniowego pełnił funkcję sekretarza Rusi w Rządzie Narodowym, za co został skazany na zesłanie, z którego powrócił w 1883 r. Artykuł przedstawia dzieje Dubieckiego w okresie zsyłki w kolejnych miejscowościach w głębi Imperium: Siewakowej, Darasuniu, Irkucku, Jekaterynosławiu oraz Odessie. W tekście przybliżona została również rozpoczęta w tym czasie przez Dubieckiego praca badawcza na polu historycznym oraz etnograficznym. Jej efektem były pojawiające się na łamach prasy wyniki badań krajoznawczych ludów Tofalarów oraz Buriatów. Owocem zainteresowań historycznych Dubieckiego była natomiast monografia *Kudak. Twierdza kresowa i jej okolice* nagrodzona w 1879 r. przez Akademię Umiejętności w Krakowie oraz publikowana na łamach „Tygodnika Ilustrowanego” praca *Osadczy w ziemi Mandżu. Opowieść z dziejów XVII stulecia* (biografia polskiego jeńca Nicefora Czernichowskiego). Przebywając na zesłaniu, Marian Dubiecki utrzymywał kontakty z Polakami, którzy byli znanymi badaczami Syberii: Benedyktem Dybowskiem, Janem Czerskim oraz Aleksandrem Czekanowskim.

Słowa kluczowe: Marian Dubiecki, zesłanie, Rząd Narodowy 1863/1864, powstanie styczniowe, Syberia

Wprowadzenie

W dotychczasowej historiografii postać Mariana Dubieckiego (1838–1926) nie doczekała się pełnej monografii. Powstały tylko krótkie zarysy biograficzne lub prace ukazujące poszczególne epizody z jego

---

¹ Mgr Paweł Pryt, Instytut Historii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, ul. Uniwersytecka 17, 25-406 Kielce, e-mail: pprytp@gmail.com, nr ORCID: 0000-0002-4235-8006.

życia, tj. Stefana Pomarańskiego *Marian Dubiecki. Zarys biograficzny z powodu 85-tej rocznicy urodzin* (Pomarański 1923); Jakuba Hoffmana *W dniu wmurowania tablicy Marianowi Dubieckiemu 10 maja 1931 roku w Równem na Wołyniu* (Hoffman 1931) i *Marian Dubiecki, sekretarz Wydziału Rusi przy Rządzie Narodowym* (Hoffman 1962/63) oraz najnowszy – Zbigniewa Wójcika *Marian Dubiecki – z Wołynia na Syberię*. Ten ostatni ukazał się w pracy zbiorowej *Polskie dziewiętnastowieczne pamiątki i listy z Ziem Zabrzanych – rola i miejsce w badaniach historycznych* (Wójcik 2017).

Niniejszy artykuł jest próbą przedstawienia zesłańczego okresu w życiu Mariana Dubieckiego. Składa się z czterech części, trzy z nich prezentują losy sekretarza Rusi w kolejnych miejscowościach w trakcie zsyłki: Siewakowej, Darasuniu, Irkucku, Jekaterynosławiu² oraz Odesie; ostatnia dotyczy podjętej przez Dubieckiego w tym czasie pracy badawczej na polu historycznym oraz etnograficznym.

Marian Dubiecki był zaangażowany w konspirację niepodległościową. W trakcie studiów na Uniwersytecie Kijowskim działał w Związku Trojnickim, gdzie współpracował z późniejszymi uczestnikami styczniowego zrywu: Leonem Głowackim, Leonem Syroczyńskim czy Piotrem Chojnowskim (Kieniewicz 2009: 39–42). Członkowie Związku nawiązali kontakty z organizacją oficerów kierowaną przez Zygmunta Sierakowskiego i Jarosława Dąbrowskiego. Jednym z celów organizacji była organizacja akcji patriotycznych na Ukrainie oraz przygotowanie powstania (Podhorodecki 1982: 168–171). W kolejnym etapie swojego życia Dubiecki podjął pracę jako nauczyciel języka oraz literatury polskiej w gimnazjum w Równem. Został zwolniony z zajmowanej posady za udział w nabożeństwie żałobnym za pomordowanych w trakcie demonstracji w Warszawie 27 lutego 1861 r., na które ułożył specjalną modlitwę (Pomarański 1923: 13–14; Hoffman 1931: 22). Po tych wydarzeniach Dubiecki zamieszkał u swego brata Aleksandra w Smolawach nieopodal Beresteczka. Obaj brali udział w zorganizowanej 10 października 1861 r. demonstracji w Horodle z okazji 448. rocznicy zawarcia unii między Polską i Litwą (Hoffman 1962/63: 147) Za udział w manifestacji bracia zostali skazani na zesłanie. W trakcie rocznego pobytu na zsyłce przebywali w Wiatce oraz Tambowie (Dubiecki 1914: 58–73; 221–236).

Po powrocie z pierwszego zesłania Marian Dubiecki jako „wybitniejszy działacz polityczny na gruncie miejscowym” (Pomarański 1923: 18) skontaktował się z działaczami Wydziału Rusi Rządu Narodowego.

---

² Współcześnie to leżące na Ukrainie miasto Dniepr.

Będąc osobą znaną w swoim środowisku, został wybrany na sekretarza Rusi w Rządzie Narodowym. W celu sprawowania funkcji sekretarza Rusi Dubiecki przybył do Warszawy 8 maja 1863 r. (Dubiecki 1894: 11). Jednym z jego zadań była pertraktacja z „Postępową Gromadą Rusińską” na temat możliwej autonomii Rusi po pokonaniu caratu (*Dokumenty...* 1968: 327–338). Należał do najbliższych współpracowników Romualda Traugutta, zajmował oficynę przy mieszkaniu generała (Kieniewicz 1983: 194). Marian Dubiecki był osobą, która pod koniec lipca 1863 r. przedstawiła późniejszego dyktatora na posiedzeniu Rządu Narodowego. W późniejszym okresie, po wyjeździe z Warszawy Józefa Kajetana Janowskiego, Dubiecki łączył funkcję sekretarza Rusi z funkcją sekretarza stanu (Dubiecki 1894: 26–29; 137–138).

W 1864 r. za udział w zrywie powstańczym został zesłany na Sybir; skąd powrócił do kraju (ściślej – do Galicji) dopiero w 1883 r. Pozostawił po sobie prace wspomnieniowe oraz rozprawy historyczne, m.in. poświęcone powstaniu styczniowemu (Janik 1939–1946: 428–430).

Pobyt w Siewakowej i Darasuniu

Pierwszy etap drogi Mariana Dubieckiego na Syberię wiódł pociągiem z Warszawy do Petersburga i rozpoczął się 10 sierpnia 1864 r. W przepelnionym więziennym wagonie znajdowało się około pięćdziesięciu osób. Wśród nich byli przedstawiciele polskich elit ziemiańskich zaangażowanych w ruch powstańczy, m.in. Benedykt Dybowski, Władysław Bogusławski, Tomasz Ilnicki oraz Helena Kirkorowa. Po krótkim postoju w Petersburgu kolejnym przystankiem była Moskwa. W tym mieście zesłańcy zostali podzieleni na dwie grupy. Część z nich, a wśród nich Dubiecki, została skierowana do „Kałamażnego dworu”, czyli przerobionych na więzienie stajen carskich. Warunki sanitarne były trudne. Więźniowie co rano prali „swoją bieliznę, upstrzoną po nocy śladami miliona pcheł, ssących krew” (Dybowski 1930: 27–29). Po kilkudniowym pobycie w Moskwie zesłańców skierowano pociągiem do Niżnego Nowogrodu, gdzie nastąpiła zmiana środka lokomocji na dorożki, następnie udano się do Tobolska. Tam Marian Dubiecki wraz z Benedyktem Dybowskim oraz Janem Muklanowiczem nabyli za 70 rubli tarantas, czyli czterokołowy powóz osadzony na sprężystych listwach. Świeżo nabytym tarantasem udali się do Tomska. Jak wspominał Dybowski: „Tarantas był porządny, nawet elegancki, pudło było odkładane, z rodzajem fordekla z przodu, jedną miał tylko wadę, że koła były nie mocne, na daleką podróż niebezpieczne” (Dybowski 1930: 30–37). Z powodu

zbyt słabych koni, niemogących uciągnąć powozu, część trasy zesłańcy i tak pokonali pieszo (Brzęk 1994: 75). Nieoceniony w drodze na zesłanie okazał się talent kulinarny Jana Muklanowicza. Jego specjalnością były befsztyki. Dzięki nim, jak pisał przywołany już wyżej towarzysz drogi na zesłanie Dubieckiego – Benedykt Dybowski, „chrystusowa, wymęczona postać Dubieckiego zaczęła ustępować, zmęźniał, nabierał sił” (Dybowski 1930: 37). Po dotarciu do Tomska, kolejnymi na trasie marszruty były syberyjskie miasta Krasnojarsk, Kańsk i Irkuck. W tym czasie warunki atmosferyczne pogarszały się, czego symptomem były zwłaszcza coraz silniej dokuczające zesłańcom niskie temperatury. Trudny te znosił szczególnie ciężko Dubiecki, gdyż „nie miał futra ciepłego, a mrozy wciąż przybierały” (Dybowski 1930: 54). Nieoceniona okazała się pomoc jego współtowarzysza – Benedykta Dybowskiego, który w jednej z wiosek kupił mu „prawie nowe” futro z wilka (Nowiński 2016: 435). Wobec nastania mroźnej zimy Dubiecki i inni zesłańcy z jego grupy byli zmuszeni pozostać w Irkucku. Ostatecznie do miejsca zesłania – Siewakowej – wyznaczonego dla niego, jak i Benedykta Dybowskiego i Stanisława Kietlińskiego dotarli dopiero wiosną kolejnego, 1865 r. (Wójcik 2017: 408). Wspomniana miejscowość leżała nad rzeką Ingoda w pobliżu Czyty na Zabajkalu, gdzie rdzenną ludność stanowili Buriaci. Siewakowa oraz pobliska Czyta były miejscowościami, w których budowano statki rzeczne oraz wykonywano szeroki asortyment (w ramach żołnierskiego ekwipunku) na potrzeby carskiego wojska (Kaczyńska 1991: 128). „Kietliński i Dubiecki znaleźli miejsce noclegu u znajomych” – tj. polskich postyczniowych zesłańców, którzy trafili tu wcześniej od nich i zdążyli się już zaadaptować (Dybowski 1930: 86). Aby jednak nie nadużywać ich gościnności, postanowili znaleźć własne lokum; nabyli więc od jednego z mieszkańców ziemiankę. Dubiecki i jego towarzysze założyli przed ziemianką niewielki ogródek (Brzęk 1994: 83–84). Na co dzień utrzymywali się z transportu drewna oraz wody, a także zbierania czosnku (Kuczyński 1972: 84, 310). Wśród zesłańców Dubiecki szybko zdobył sobie uznanie, co znalazło wyraz w tym, iż obok Benedykta Dybowskiego oraz Stanisława Kietlińskiego wszedł w skład sądu koleżeńkiego. Ten rozpatrywał sprawy sporne między towarzyszami niedoli, m.in. trudne kwestie oskarżeń o donosicielstwo do władz carskich (Dybowski 1930: 85–98).

Po półtorarocznym pobycie w Siewakowej Dubiecki został przeniesiony późną jesienią 1866 r. do miejscowości Darasuń w okręgu Daurii Nerczyńskiej. Podróż nie przebiegała bezproblemowo. Wobec trudnych warunków klimatycznych wraz z grupą eskortowanych zesłańców (m.in. Benedyktem Dybowskim i Stanisławem Kietlińskim) był zmuszony

oczekiwać w więzieniu w Irkucku na zamrożeniu jeziora Bajkał (Dubiecki 1914: 40–43). Jak się okazało, warunki bytowe w Darasuniu były znacznie lepsze. Początkowo Dubiecki i jego dwaj towarzysze zamieszkali w kupionej przez siebie ziemiance. Jak wspominali po latach, nie narzekali na swój los, gdyż wobec alternatywy pobytu w więzieniu twierdzili, iż „posiadacz takiej ziemianki, pozbawionej wentylacji, pomimo jej ciasnoty, braku dostatecznej ilości światła, uważać się mógł za szczęśliwego” („Tygodnik Ilustrowany” 1922 nr 4: 55). Po kilku miesiącach udało im się nabyć na wsi niewielki drewniany dom. Grupa zesłańców pierwotnie planowała wybudować nowy budynek mieszkalny, jednak z uwagi na niewystarczające środki finansowe zdecydowali się kupić używany. Ten zdemontowali i postawili w nowym miejscu, zgodnie z decyzją miejscowych władz. Sprawami technicznymi przy domu zajmowali się Stanisław Kietliński i nowy towarzysz Dubieckiego – Wiktor Godlewski (Brzęk 1994: 99).

Rytm życia w Darasuniu wyznaczała obowiązkowa praca i czas wolny. Zesłańcy byli zatrudniani trzy razy w tygodniu, podzieleni na grupy w porządku alfabetycznym. O wczesnym poranku do pracy budził ich głos trąbki oraz bębna. Wykonywali prace fizyczne, m.in. przy wycinie drzew oraz rozbijaniu kilofem zamrożonego wybrzeża Amuru (Wójcik 2017: 410). W ocenie zesłańców roboty te nie miały większego znaczenia ekonomicznego: „chodziło (...) władzom, by ci (...) pracowali; pracy zaś pożytecznej, szczególnie w miesiącach zimowych, nie mogli wynaleźć”. Na tym tle rodziły się konflikty zesłańców z władzami, doszło nawet do buntu i zejścia z miejsca karczunku. Pociągnęło to za sobą represje; Dubiecki był przetrzymywany kilka dni w areszcie („Tygodnik Ilustrowany” 1922 nr 4: 55, nr 5: 68).

W wolnym czasie pobyt w Darasuniu wpływał eks-powstańczemu sekretarzowi Rusi na lekturze książek, które udało mu się pożyczyć od miejscowych Rosjan i polskich zesłańców (Dybowski 1930: 220–231). Ponadto Marian Dubiecki zajmował się edukowaniem swych towarzyszy, których uczył geografii oraz historii (Wójcik 2017: 411). Interesował się również zwyczajami miejscowej ludności buriackiej. Szczególne wspomnienie zachował o starym pasterzu imieniem Timur. Ten okazał się świadkiem przybywania kolejnych fal polskich zesłańców, jacy od czasów napoleońskich po powstanie styczniowe trafiali na Sybir za działalność patriotyczną. To od niego, jak twierdził po latach Dubiecki, poznał obyczaje, religijność oraz historię Buriatów (Dubiecki: 1914: 47–48). Inny autochton o imieniu Sakya był mu przewodnikiem w konnych wyprawach krajoznawczych po bliskiej i dalszej okolicy. W ich trakcie m.in. wraz z kilkoma polskimi zesłańcami dotarł do miejscowego buddyjskiego klasztoru, gdzie miał możliwość odby-

cia rozmów z mnichami na tematy teologiczne. Podczas dyskusji doszukiwali się różnic i pewnych podobieństw między chrześcijaństwem a buddyzmem (Dubiecki 1914: 103–114).

Wędrowcy odwiedzili po drodze liczne wioski, gdzie wzbudzali duże zainteresowanie. Marian Dubiecki z zaskoczeniem stwierdził, iż miejscowi mieli stosunkowo dobrą orientację w sprawach polskich, gdyż wieści o nich przynosili w ciągu kilku dekad polscy zesłańcy (Dubiecki 1914: 87). Dubiecki starał się przy okazji tych wizyt zbierać informacje dotyczące różnic w obyczajach między Buriatami wyznającymi buddyzm a tymi, którzy przeszli na prawosławie (zwanych *Karym*). Jak wspominał były sekretarz Rusi, niezależnie od religii Buriaci przyjmowali ich niezwykle gościnnie; podejmując ich w swych jurtach, organizowali dla podróżników okazałe uczyty z pieczonej baraniny („Bluszcz” 1873, nr 32: 256, nr 33: 264, nr 36: 288, nr 37: 295–296, nr 38: 304, nr 39: 312).

Zasygnalizowane częste podróże krajoznawcze były dowodem rozległych zainteresowań naukowych Mariana Dubieckiego, które dzielił ze swymi towarzyszami zesłania: Alfonsem Parveux, Benedyktem Dybowski i Wiktorem Godlewskim. Z ich inicjatywy założono nieformalne koło naukowe naturalistów, które stawiało sobie za cel poznanie nie tylko przeszłości mieszkańców Zabajkala, lecz również tamtejszej przyrody. Przewodniczącym został Dybowski. W kole każdy członek miał przydzielone zadania, np. Dubiecki był odpowiedzialny za gromadzenie okazów fauny i skamieniałości (Wójcik 1986: 71; „Bluszcz” 1873, nr 44: 352, nr 48: 383, nr 50: 399–400, 1874, nr 2: 15–16, nr 3: 24). Efekty ich poszukiwań były wysyłane do Gabinetu Zoologicznego Uniwersytetu Warszawskiego (Wójcik 2013: 101). *Ex post* Dubiecki, przywołując swe wspomnienia dotyczące naukowej eksploracji Zabajkala, pisał: „siły, wiedza, zdolności, życie wreszcie naszych ziomków zużywały się tam wielokroć, dla dobra i pomyślności ziem owych. Oni to stosunkowo najwięcej przysporzyli światu wiedzy o faunie i florze Oceanu Północnego i Spokojnego, oni pierwsi opracowywali etnografię tamtych okolic” („Tygodnik Ilustrowany” 1877 nr 59: 81).

Osiedlenie w Irkucku i Jekaterynosławiu

W 1868 r. karę Mariana Dubieckiego – podobnie jak Benedykta Dybowskiego – zamieniono na dożywotnie osiedlenie w Irkucku. Utrzymywał się wówczas z dzierżawy sklepiku. Jak wspominał jego przyjaciel z tego okresu (późniejszy święty Kościoła katolickiego) Józef Kalinowski: „bardzo mu to nowe zajęcie nie do twarzy, ale bieda jest to istna

czarodziejka” (Kalinowski 1978: 323). W mieście działała katolicka parafia prowadzona przez ks. Krzysztofa Szwernickiego (vel Szwernickiego). Kierował on działalnością misyjną wśród mieszkających tam Polaków (Giller 1864: 3). Sprzyjało to tworzeniu środowiska ludzi utrzymujących ze sobą bliskie relacje. W parafii spotykali się wybitni reprezentanci tej społeczności, znani uczeni, tacy jak Jan Czerski, Aleksander Czekanowski oraz Benedykt Dybowski (Wójcik 1986: 81). Warto wskazać, iż przy farze działała szkołka, gdzie wspomniany Józef Kalinowski wraz z Dubieckim uczyli geografii, historii i języka polskiego (Kalinowski 1978: 323).

Irkuck był ważnym ośrodkiem naukowym. Od 1851 r. mieścił się tam Wschodniosyberyjski Oddział Cesarskiego Rosyjskiego Towarzystwa Geograficznego. Wokół Muzeum Rosyjskiego Towarzystwa Geograficznego skupieni byli przebywający w Irkucku polscy badacze, którzy wyniki swych prac publikowali zarówno w Rosji, jak i za granicą (Wójcik 1995: 127). W okresie, gdy w Irkucku przebywał Dubiecki, jednym z naukowców zaangażowanych w działalność Towarzystwa Geograficznego był Aleksander Czekanowski. Był wówczas znanym odkrywcą pokładów węgla i grafitu nad Dolną Tunguzką. Dubiecki znał się z nim jeszcze z okresu studiów na Uniwersytecie Kijowskim (Wójcik 1982: 23). Obaj, będąc pasjonatami przyrody, eksplorowali syberyjską faunę i florę. Były sekretarz Rusi dzięki pomocy Czekanowskiego korzystał z jego bogatego księgozbioru („Bluszcz” 1873 nr 28: 224). O bliskich stosunkach między nimi świadczył fakt, iż uczoney przed odjazdem przekazał Dubieckiemu swoją kolekcję okazów z prośbą o przekazanie jej Muzeum Botanicznemu przy Akademii Nauk w Petersburgu („Tygodnik Illustrowany” 1877 nr 59: 81–82, nr 60: 104). Petersburski ośrodek wspierał bowiem przebywających na zesłaniu polskich badaczy, organizując m.in. wyprawy badawcze (Wójcik 1995: 123, 132). Okazy przekazane przez Czekanowskiego Dubiecki przesłał Muzeum Botanicznemu w 1867 r., prawdopodobnie był to zbiór mrówek (Wójcik 1982: 112, 128).

Warto zaznaczyć, iż w czasie bytności w Irkucku Marian Dubiecki korespondował z Józefem Ignacym Kraszewskim. Znajomość autora „Starej baśni” z jego rodziną sięga lat trzydziestych XIX w., gdy Kraszewski odwiedzał sąsiadujący z jego Kisielami majątek Radkowce Dubieckich. Kontakty z pisarzem były silniejsze także z tego powodu, iż córka Kraszewskiego Konstancja Łozińska przebywała na zesłaniu w Irkucku (Dubiecki 1939: 457–458).

Po dziewięcioletnim pobycie w Irkucku Marian Dubiecki otrzymał zgodę na osiedlenie się w europejskiej części Rosji. Początkowo prze-

niósł się do leżącego na terenie dzisiejszej Ukrainy Nowomoskowska (Wójcik 2017: 408). W trakcie krótkiego pobytu w tym mieście przeglądał akta mieszczan i ze zdziwieniem odkrył „dziesiątkami nazwiska, przeniesione z ziem polskich, z podkarpackich miast, lub z jeszcze dalszych zagród wieśniaczych” (Dubiecki 1914: 164–183). Brak jednak perspektyw spowodował, iż postanowił przenieść się do Jekaterynosławia. Miasto było stolicą guberni, w której w rozwijającym się handlu i przemyśle pracowało wielu Polaków (Wójcik 2017: 412).

Podczas pobytu w stolicy guberni jekaterynosławskiej kontynuował swoje zainteresowania krajoznawcze. Na jej terenie znajdowała się twierdza Kudak (główna polska twierdza na Zaporozżu) – miejsce walk w czasie powstania Chmielnickiego. Już w rok po osiedleniu (jesień 1876) Dubiecki zdecydował się na poszukiwanie materialnych śladów z tego okresu. Planował zrobić to już latem, dosięgła go jednak wtedy „długa, ciężka niemoc (...), nie pozwoliła odbyć owej wycieczki pieszo podczas dni słonecznych”. Jako towarzysza wyprawy zabrał ze sobą Rosjanina, który był rysownikiem. Po dotarciu do celu okazało się, iż na miejscu twierdzy znajdowały się zabudowania wsi Stare Kojdaki. Niemniej dzięki swemu współtowarzyszowi uwiecznił rysunki pozostałości warowni; jak również wykonał na ich podstawie jej rekonstrukcję (Dubiecki 1914: 230–240).

W czasie kolejnej wyprawy Marian Dubiecki postanowił odkryć miejsce bitwy nad Żółtymi Wodami. Poszukiwania rozpoczął na prawym brzegu Dniepru, na północny zachód od Jekaterynosławia. Pierwszym przystankiem na trasie wyprawy mającej na celu odkrycie miejsca bitwy była miejscowość Wyższy Dnieprowsk, skąd skierowali się ku rzece Ingulec. Droga przebiegała głównie przez pola; „oparła się raz tylko o wioskę, biegła zaś wciąż pustkowiem mało uprawnym, strzelającym ku niebu piramidami mogił”. Zwiedzając miejscowy wał, Dubiecki i jego towarzysz zostali wzięci za „poszukiwaczy skarbów wśród mogił i uroczysk stepowych”. Udali się również do wioski Żółte. Dubiecki relacjonował, że „gdzie stały namioty kozackie i tatarskie, dziś widzimy wiatraki na obszernym wygonie, w głębi którego kilka mogił – zabytków chwil owych pamiętnych – a po obu stronach wygonu szeregi białych chat o słomianych strzechach i dość obszernych obejściach”. Ślady polskiego obozowiska zostały odkryte przez Mariana Dubieckiego 19 października 1879 r. Historyk opisywał, iż „główny tabor, acz już stracił nieco ze swej wysokości, nieźle się przechował; szańce zewnętrzne mocno się usunęły, a pług rolnika wiele w nich szcerb poczynił”. Dubiecki podawał również, iż na miejscu odnalazł ślady sześciu głównych szańców (Dubiecki 1914: 282–309).

Inną odnotowaną przez Dubieckiego wyprawą krajoznawczą był wyjazd nad Porohy. W pobliżu znajdowała się cerkiew, w której umieszczony był „zabytek zaporoskiej sztuki malarskiej. Przedstawiał on aniołów, których wybornie oddał malarz” (Dubiecki 1914: 246–247).

Prace historyczne i etnograficzne

Warto wskazać, iż efektami eksploracji naukowych Dubieckiego były nie tylko zebrane okazy flory i fauny, lecz także prace publicystyczne i historyczne. Publikował je we fragmentach na łamach czasopism Królestwa Polskiego, tj. „Tygodnika Ilustrowanego” oraz „Bluszcza” (Starnawski 2002: 88–91). Już w 1873 r. w czasie pobytu w Irkucku ukazał się w „Bluszczu” esej pt. *Korespondencja*. Był on opisem miasta, jego historii, reprezentatywnych obiektów użyteczności publicznej wraz z charakterystyką jego mieszkańców. Dużo uwagi poświęcił tamtejszej działalności oświatowej, kulturalnej i naukowej („Bluszczy” 1873, nr 24: 191–192, nr 25: 200, nr 27: 216, nr 28: 224, nr 29: 232, nr 30: 240, nr 31: 248). Tematyka związana z Irkuckiem podejmowana była przez Dubieckiego również w innych artykułach. Między innymi działalność Towarzystwa Geograficznego została przedstawiona na łamach „Gazety Narodowej” („Gazeta Narodowa” 1875, nr 121: 2–3).

W 1873 r. na łamach „Bluszcza” ukazała się praca etnograficzna pt. *Dzicy Sajanu* poświęcona starożytnemu ludowi Tofalarów³. W świetle relacji Dubieckiego była to wymierająca grupa etniczna, „raptem, pięćset głów; przynajmniej od tyłu, wedle sprawozdań władz, otrzymuje się danina coroczna”. Dubiecki definiował ich jako lud pochodzenia turskiego, choć w odróżnieniu od mieszkańców Mongolii Właściwej byli drobniejszej budowy ciała. Głównym zajęciem Tofalarów było myślistwo, każdy z nich „zaledwie wyszedłszy z niemowlęcej doby, już bawi się myślistwem”. Badania etnograficzne Dubieckiego przyniosły ważne ustalenia w zakresie zwyczajów wymierającego ludu Tofalarów. Stąd zachowały się jego opisy ubiorów, „uszyte ze skór swego ibbe [renifer], lub innego zwierza”. Jeśli chodzi o religię, wśród Tofalarów panował szamanizm, jednak jak relacjonował Dubiecki, „szaman nie jest kapłanem pewnej czci, ale jedynie wróżbitą, który umie odpędzić chorobę, odgadnąć przygody jutra, wskazać więcej lub mniej szczęśliwą knieję, słowem bywa doradcą, lekarzem, przyjacielem, mędrcom dla koczowni-

---

³ Rękopis pracy znajduje się w dziale rękopisów Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie.

ków”. Dubiecki przekazał również zwyczaj związany z pogrzebem. Podawał, że w ostatnią drogę „zmarłego kładą na stosie drew, u nóg mu spoczywa skrępowany renifer i oręż myśliwski. Ogień rozniecony pod stosem pochłania to wszystko, łącząc prochy ulubionego ibbe z popiołami człowieka”, choć zdarzały się od tego odstępstwa i palono jedynie renifera. W takim przypadku ciało zmarłego było wystawiane na zjedzenie przez zwierzęta („Bluszcz” 1873, nr 7: 56, nr 11: 88, nr 14: 112).

Kolejnym ludem, który Marian Dubiecki objął swymi badaniami, byli Buriaci. Te opublikował w 1888 r. w czasopiśmie „Świat”. Jego zainteresowanie wynikało z pasjonujących podań, jakie opiewały ich legendarne dzieje. Miał je okazję poznać w czasie pobytu wśród Buriatów, gdy uczestniczył w cowieczornych rytualnych opowiadaniach. Snuł je „starzec siwowłosa, siedzący na środku jurty, u ogniska, otaczają go słuchacze, z krótkimi fajeczkami chińskimi w ustach, w zupełnym milczeniu i z wielkim skupieniem ducha”. Z perspektywy etnografa Dubiecki relacjonował szczegóły pasterskiego zajęcia tej ludności, a na kanwie tego także zwyczajów religijnych (związanych z buddyzmem). Ciekawym zwyczajem odnotowanym przez Dubieckiego była np. jazda dwójki ludzi na jednym koniu, nazywana *sondoloj* („Świat” 1888 nr 5: 204–206).

Obok tematyki krajoznawczej i etnograficznej ważne miejsce znalazły wątki polskich śladów na Syberii. Te starał się przybliżyć polskiemu czytelnikowi. W 1874 r. w „Tygodniku Ilustrowanym” publikowano we fragmentach pracę pt. *Osadczy w ziemi Mandżu. Opowieść z dziejów XVII stulecia*, będącą biografią Nicefora Czernichowskiego (Wójcik 2017: 409). Dubiecki w trakcie pisania pracy korzystał z rosyjskich materiałów źródłowych (Kajdański 2005: 215). Nicefor Jaksa-Czernichowski był jeńcem wojennym zesłanym na Syberię wraz z rodziną w pierwszej połowie XVII w. Podjął tam pracę jako zarządca warzelnicy soli przy ujściu Kuty do Leny (Nowiński 2016: 23). W 1660 r. wojewoda illimski Ławrientij Obuchow porwał siostrę lub według innych przekazów żonę Czernichowskiego, za co ten go zabił. Uciekając przed wymiarem sprawiedliwości, dotarł wraz z grupą 84 towarzyszy nad Amur na pograniczu moskiewsko-chińskim, gdzie utworzył rządzone przez siebie państwo Jaxa. Stolicą państewka została miejscowość Ałbazino (Łukawski 1981: 83). Na marginesie warto odnotować, iż do pracy *Osadczy w ziemi Mandżu...* nawiązywali inni historycy, z uznaniem odnosząc się do jej wartości źródłowej. Jak pisał np. Eustachy Iwanowski, praca Dubieckiego „jest ważna, ciekawa, historyczna, i poszukiwania, wedle zdania gruntownych w tej kwestii znawców, są sumienne” (Iwanowski 1876: 247).

Kolejnym tego dowodem była publikacja z czasów pobytu w Jekaterynosławiu oraz wypraw na tereny ukraińskie objęte w XVII w. powstaniem Chmielnickiego, zatytułowana *Kudak. Twierdza kresowa i jej okolice*. Jej walory poznawcze zostały docenione przez Akademię Umiejętności w Krakowie, która w 1879 r. przyznała za nią Dubieckiemu nagrodę (Wójcik 2017: 412). Miarą wartości tego opracowania był fakt, iż z materiałów zawartych w monografii korzystał Henryk Sienkiewicz przygotowując tom Trylogii, pt. *Ogniem i mieczem* (Pomarański 1923: 41; Dubiecki 1939: 458).

W latach osiemdziesiątych oraz dziewięćdziesiątych XIX w. powstały kolejne dzieła. Opracowania doczekało się pole bitwy pod Żółtymi Wodami, wydane pod tytułem *Pole bitwy u Żółtych Wód stoczonej w maju 1648 r.* (1880). Dubiecki napisał również pracę poświęconą Sieniutom – szlacheckiemu rodowi wywodzącemu się z Wołynia. Została ona opublikowana jako jeden z rozdziałów książki *Na Kresach i za kresami*, pod nazwą *Ostatni z Sieniutów* (1914). Z okresu pobytu na zesłaniu pochodzą także inne pozycje pióra Dubieckiego opublikowane już po zakończeniu katorgi jako *Obrazy i studia historyczne* (1884), na które składały się: *Jan Długosz. Pierwszy dziejopis Polski*, *Osadczy w ziemi Mandżu*, *Gniazdo hetmańskie*, *Czarnecki w Danii*, *Miłość wieków ubiegłych* oraz *Jeden dzień z życia Piotrkowa w XVIII w.* Owocem pracy historycznej Dubieckiego był także *Rys dziejów najnowszych od roku 1815 do 1875* (1880). W tym czasie dokonał także przekładu na język polski czterotomowego dzieła pt. *Historia Stanów Zjednoczonych* Edwarda Laboulaye'a, którą uzupełnił własnym *Rysem dziejów od r. 1788 do r. 1865* (1876–78; Pomarański 1923: 41).

Pobyt w Odessie

W 1880 r. rozpoczął się nowy etap życia Mariana Dubieckiego w czasie jego bytności na terenie Imperium Rosyjskiego. Wiązał się on z chęcią poratowania zdrowia nadwątlonego długotrwałym pobylem w surowym klimacie Syberii. Celem wyjazdu była nadczarnomorska Odessa (Wójcik 2017: 409). Z listów Dubieckiego do Kraszewskiego wynika, iż pobyt w Odessie miał być tylko chwilowy, na czas leczenia się przez Dubieckiego „morską ogrzaną wodą”. W tym celu uzyskał on specjalne skierowanie lekarskie, jednak jako osoba pod specjalnym nadzorem miał być, „na powrót na stepy Niżowe do Jekaterynosławia” (Dubiecki 1939: 465–466).

Przebywając w Odessie, Dubiecki uczęszczał na koncerty Karola Ścibor Marchockiego, który wykonywał utwory Michała Kleofasa Ogińskiego. Muzyka w interpretacji wirtuoza wyrażała „całą przeszłość, której

wspomnienia tak wymownie płynęły na falach znanych dźwięków; a do życia powoływała je dłoń starca, umiejącego odczuć całe piękno, zawarte w słowie muzyki niepospolitego kompozytora” (Dubiecki 1914: 315). Ta kwestia wpłynęła na skierowanie jego zainteresowań naukowych ku badaniom przeszłości rodu Ścibor Marchockich. Te znalazły swój wyraz w wydanej w 1905 r. pracy *Przymierze dziedzica z poddanymi rolnikami. Rzecz z dziejów ludu wiejskiego w Polsce* (Wójcik 2017: 414). Podczas pobytu w Odessie Marian Dubiecki sondował możliwość nabycia archiwum Siczy Zaporskiej, które znajdowało się w posiadaniu Apollona Skalkowskiego. Sam nie posiadał odpowiednich środków finansowych, dlatego rozpytywał Kraszewskiego, „czy w kraju nie znalazłby się kto z możliwych, jaki miłośnik światła i zabytków przeszłości, który by do zbiorów swych tę rzecz nabył”. Kraszewski w odpowiedzi zaznaczył, iż sam posiada pewne informacje o kolekcji Skalkowskiego. Stwierdził, iż pomysł zakupu „dla Muzeum lub biblioteki jakiej jest dobry”, jednak nie znał nikogo, kto miałby odpowiednie środki (Dubiecki 1939: 466–467).

W odeskim okresie życia Dubiecki był aktywnie zaangażowany w krzewienie polskości na Śląsku Cieszyńskim, współpracując z Towarzystwem Naukowej Pomocy dla Księstwa Cieszyńskiego. Został nawet delegatem Towarzystwa odpowiedzialnym za zbieranie funduszy na jego działalność w środowisku polskiej inteligencji oraz szlachty mieszkającej na Ukrainie. Z zachowanych danych wynika, iż w latach 1882–1883 Dubiecki zebrał na rzecz Towarzystwa 101 rubli (Konieczny 1994: 65–66; Sprawozdanie... 1884: 4; Trynkowski 2017: 82).

Zesłańczy okres w życiu Mariana Dubieckiego zakończył się w 1883 r. (Pomarański 1923: 42). Został wówczas objęty amnestią ogłoszoną z okazji koronacji cara Aleksandra III. W jej ramach mógł pozostać w dotychczasowym miejscu pobytu lub osiedlić się w dowolnym miejscu (Leończyk 2013: 156).

Po powrocie z Rosji, po krótkim pobycie w Warszawie, w 1884 r. zamieszkał w Krakowie. Pracował tam jako wykładowca literatury polskiej na Wyższych Kursach dla Kobiet, organizowanych przez Adriana Baranieckiego, oraz jako nauczyciel w prywatnej szkole żeńskiej Żelazkiewiczowej (Janik 1939–46: 430). Współpracował również z Akademią Umiejętności i oddawał się pracy twórczej. Efektem tego była m.in. dwutomowa *Historia literatury polskiej na tle dziejów narodu skreślona* (1888). Zaangażował się również w pracę nad pięciotomowym dziełem *Wydawnictwo materiałów do historii powstania 1863–1864* (1888–1894). Innymi jego pracami mającymi na celu upamiętnienie insurekcji 1863 r. oraz jej bohaterów były: *Romuald Traugutt i jego dyktatura podczas powstania styczniowego 1863–1864. Pamiętnik skreślony*

przez *Współczesnego* (1894); *Romuald Traugutt i jego dyktatura podczas powstania styczniowego 1863–1864* (1914); *Bohaterski naczelnik powstania styczniowego (Romuald Traugutt)* (1918); *Edmund Różycki. Szkic biograficzny* (1911); *Echa z powstania styczniowego* (1922); *Wspomnienie o Józefie Kajetanie Janowskim* (1923). Działał także jako członek Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Uczestników Powstania Polskiego w latach 1863/1864 (ANK, Przytulisko Weteranów 1863/1864 r. w Krakowie, sygn. 29/550/0/-/2; sygn. 29/550/0/-/4).

W okresie Drugiej Rzeczypospolitej w trakcie wojny polsko-bolszewickiej Dubiecki wszedł w skład Komitetu Obrony Państwowej w Krakowie (*Obrona...* 1923: 475). W 1921 r. „za zasługi, położone na polu działalności cywilnej w okresie walk o niepodległość w roku 1863” został odznaczony Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski (DzU RP 1921, nr 176: 1). W roku 1923 został uhonorowany tytułem doktora honoris causa Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie („Kurier Lwowski” 1923, nr 49: 5). Marian Dubiecki zmarł 24 października 1926 r. w wieku 88 lat. Spoczął na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie w kwaterze R; wśród mogił innych weteranów powstania 1863 r. (Hoffman 1931: 35; „Kurier Lwowski” 1926, nr 250: 2).

Podsumowanie

Dla Mariana Dubieckiego udział w powstaniu styczniowym zakończył się zesłaniem, na którym przebywał kolejno w Siewakowej, Darasuniu, Irkucku, Jekaterynosławiu oraz Odessie. W trakcie odbywania kary utrzymywał stosunki między innymi z Benedyktem Dybowskim oraz Józefem Kalinowskim.

Podczas pobytu na zesłaniu rozpoczął pracę naukową, pisząc rozprawy z zakresu historii Polski oraz etnografii ludów syberyjskich. Jednym z kierunków jego zainteresowań była historia powstania Chmielnickiego, a owocem pracy badawczej z tej dziedziny książka pt. *Kudak. Twierdza kresowa i jej okolice*, nagrodzona w 1879 r. przez Akademię Umiejętności w Krakowie. Dubiecki relacjonował również warunki życia w miastach, w których mieszkał. Prowadził także działalność patriotyczną, współpracując z Towarzystwem Naukowej Pomocy dla Księstwa Cieszyńskiego. Zasygnalizowane zainteresowania badawcze wpisywały się zatem w szersze zjawisko aktywności naukowej wybitnych indywidualności spośród XIX-wiecznych polskich zesłańców. Pozostawili oni trwałe dziedzictwo w zakresie etnografii, historii, botaniki, zoologii i geologii (*Polacy...* 2016: 3–31).

Literatura

- Archiwum Narodowe w Krakowie (ANK), *Przytulisko Weteranów 1863/1864 r. w Krakowie*, sygn. 29/550/0/-/2; 29/550/0/-/4.
- „Bluszcz” 1873, nr 7 z 31.01
„Bluszcz” 1873, nr 11 z 28.02
„Bluszcz” 1873, nr 14 z 21.03
„Bluszcz” 1873, nr 24 z 29.05
„Bluszcz” 1873, nr 25 z 6.06
„Bluszcz” 1873, nr 27 z 20.06
„Bluszcz” 1873, nr 28 z 27.06
„Bluszcz” 1873, nr 29 z 4.07
„Bluszcz” 1873, nr 30 z 11.07
„Bluszcz” 1873, nr 31 z 18.07
„Bluszcz” 1873, nr 32 z 25.07
„Bluszcz” 1873, nr 33 z 1.08
„Bluszcz” 1873, nr 36 z 22.08
„Bluszcz” 1873, nr 37 z 29.08
„Bluszcz” 1873, nr 38 z 5.09
„Bluszcz” 1873, nr 39 z 12.09
„Bluszcz” 1873, nr 44 z 17.10
„Bluszcz” 1873, nr 48 z 14.11
„Bluszcz” 1873, nr 50 z 28.11
„Bluszcz” 1874, nr 2 z 2.01
„Bluszcz” 1874, nr 3 z 9.01
- Dokumenty terenowych władz cywilnych powstania styczniowego 1862-1864*, red. W. Dżakow, S. Kieniewicz, Wrocław 1986.
- Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej 1921, nr 176, Nadanie odznaki orderu „Odrodzenia Polski” z dnia 5 sierpnia 1921 r.
- „Gazeta Narodowa” 1875, nr 121 z 30.05
„Kurier Lwowski” 1923, nr 49 z 28.02
„Kurier Lwowski” 1926, nr 250 z 28.10
- Obrona państwa w 1920 roku. Księga sprawozdawczo-pamiątkowa Generalnego Inspektora Armii Ochotniczych i Obywatelskich Komitetów Obrony Państwa*, red. W. Ścibor-Rylski, Warszawa 1923.
- Sprawozdanie Towarzystwa Naukowej Pomocy dla Księstwa Cieszyńskiego z dwunastego roku jego działania (1883/84) złożone przez Dyрекcję na Walnym Zgromadzeniu dnia 24 listopada 1884.
- „Świat” 1888, nr 5 z 1.03
„Tygodnik Illustrowany” 1877, nr 59 z 10.02
„Tygodnik Illustrowany” 1877, nr 60 z 17.02
„Tygodnik Illustrowany” 1922, nr 4 z 21.01
„Tygodnik Illustrowany” 1922, nr 5 z 28.01
- Wydawnictwo materiałów do historii powstania 1863–1864, 1888–1894, Lwów.
- Brzęk G., 1994, *Benedykt Dybowski. Życie i dzieło*, Warszawa.
- Dubiecki M., 1880, *Pole bitwy u Żółtych Wód stoczzonej w maju 1648 r.*, Kraków.
- Dubiecki M., 1884, *Obraz i studia historyczne*, Warszawa.

- Dubiecki M., 1888, *Historia literatury polskiej na tle dziejów narodu skreślona*, Warszawa.
- Dubiecki M., 1894, *Romuald Traugutt i jego dyktatura podczas powstania styczniowego 1863–1864. Pamiętnik skreślony przez Współczesnego* [w:] Wydawnictwo materiałów do historii powstania styczniowego 1863–1864, t. 4, z. 2, Lwów.
- Dubiecki M., 1895, *Edmund Różycki. Szkic biograficzny*, Kraków.
- Dubiecki M., 1911, *Romuald Traugutt i jego dyktatura podczas powstania styczniowego 1863–1864*, Kijów.
- Dubiecki M., 1914, *Na Kresach i za kresami. Wspomnienia i szkice*, t. 2, Kijów.
- Dubiecki M., 1918, *Bohaterski naczelnik powstania styczniowego (Romuald Traugutt)*, Warszawa.
- Dubiecki M., 1922, *Echa z powstania styczniowego*, Zamość.
- Dubiecki M., 1923, *Wspomnienie o Józefie Kajetanie Janowskim* [w:] J.K. Janowski, *Pamiętniki o powstaniu styczniowym*, t. 1: (Styczeń–Maj 1863 r.), Lwów.
- Dubiecki T., 1939, *Korespondencja między Józefem Ignacym Kraszewskim a Marianem Dubieckim* [w:] *Księga ku czci Józefa Ignacego Kraszewskiego*, red. I. Chrzanowski, Łuck.
- Dybowski B., 1930, *Pamiętnik dra Benedykta Dybowskiego od roku 1862 zaczawszy do roku 1878*, Lwów.
- Giller A., 1864, *Groby polskie w Irkucku*, Kraków.
- Hoffman J., 1931, *W dniu wmurowania tablicy Marianowi Dubieckiemu 10 maja 1931 roku w Równem na Wołyniu*, Równe.
- Hoffman J., 1962–1963, *Marian Dubiecki, sekretarz Wydziału Rusi przy Rządzie Narodowym*, „Teki Historyczne”, t. 12.
- Iwanowski E., 1876, *Wspomnienia lat minionych*, t. 2, Kraków.
- Janik M., 1939–1946, *Dubiecki Marian Karol* [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 5, Kraków.
- Kaczyńska E., 1991, *Syberia: najcięższe więzienie świata (1815–1914)*, Warszawa.
- Kajdański E., 2005, *Długi cień wielkiego muru. Jak Polacy odkrywali Chiny*, Warszawa.
- Kalinowski J., 1978, *Listy*, t. 1, Lublin.
- Kieniewicz S., 1983, *Powstanie styczniowe*, Warszawa.
- Kijas A., 2000, *Polacy w Rosji od XVII wieku do 1917 roku. Słownik biograficzny*, Warszawa.
- Konieczny J., 1994, *Współpraca Mariana Dubieckiego z Pawłem Stalmachem i Macierzą Szkolną dla Księżstwa Cieszyńskiego*, „Pamiętnik Cieszyński”, t. 9.
- Kuczyński A., 1972, *Syberyjskie szlaki*, Wrocław.
- Laboulaye E., 1876–78, *Historia Stanów Zjednoczonych*, Warszawa.
- Leończyk S., 2013, *Polscy zesłańcy po powstaniu styczniowym na południu guberni jenijskiej w drugiej połowie XIX wieku*, „Studia Polonijne”, t. 34.
- Łukawski Z., 1981, *Historia Syberii*, Wrocław.
- Nowiński F., 2016, *Syberia w życiu Polaków. Od XVII do początków XX wieku*, Gdańsk.
- Podhorodecki L., 1982, *Dzieje Kijowa*, Warszawa.
- Pomarański S., 1923, *Marian Dubiecki. Zarys biograficzny z powodu 85-tej rocznicy urodzin*, Zamość.
- Polacy z Wilna i Żmudzi na zesłaniu. Pamiętniki Józefa Bogusławskiego i księdza Mateusza Wejta*, 2016, oprac. M. Nowak, Kielce.
- Starnawski J., 2002, *Dubiecki Marian Karol* [w:] *Słownik badaczy literatury polskiej*, t. 5, red. J. Starnawski, Łódź.

- Trynkowski J., 2017, *Polski Sybir. Zesłańcy i ich życie. Narodziny mitu*, Warszawa.
- Wójcik Z., 1982, *Aleksander Czekanowski: szkice o ludziach, nauce i przygodzie na Syberii*, Lublin.
- Wójcik Z., 1986, *Jan Czernski. Polski badacz Syberii*, Lublin.
- Wójcik Z., 1995, *Zesłańcze szlaki uczonych polskich w Rosji*, „Niepodległość i Pamięć”, nr 1.
- Wójcik Z., 2013, *Uczni polscy na Syberii do 1922 roku. Zarys tematu [w:] Sybir. Wysziedlenia. Losy. Świadectwa*, red. J. Ławski, S. Trzeciakowska, Ł. Zabielski, Białystok.
- Wójcik Z., 2017, *Marian Dubiecki – z Wołynia na Syberię [w:] Polskie dziewiętnastowieczne pamiętniki i listy z Ziem Zabrzanych – rola i miejsce w badaniach historycznych*, red. W. Caban, L. Michalska-Bracha, Warszawa.

The fate of ex-insurgent Marian Dubiecki and his scientific activity during his stay deep in the Russian Empire (1864–1883)

Abstract

During the January Uprising Marian Dubiecki was the secretary of Ruthenia in the National Government, for which he was sentenced to exile, from which he returned in 1883. The article presents the history of Dubiecki during his exile in the Russian Empire in the following towns: Siewakowa, Darusun, Irkutsk, Ekaterinoslav and Odessa. The text also presents Dubiecki's research on history and ethnography, which began at that time. The results of this research were published in the press and included ethnographic studies of the Tofalars and Buryats. In turn, the result of Dubiecki's historical interests was the monograph *Kudak. Twierdza kresowa i jej okolice* awarded in 1879 by the Academy of Learning in Cracow and the work *Osadczy w ziemi Mandżu* published in "Tygodnik Ilustrowany" (a biography of the Polish prisoner of war Nicefor Czernichowski). During his exile, Marian Dubiecki kept in touch with famous Polish explorers of Siberia: Benedykt Dybowski, Jan Czernski and Aleksander Czekanowski.

Key word: Marian Dubiecki, exile, National Government 1863/1864, January Uprising, Siberia